

Guia d'aprenentatge

Salut Mental

(3 ECTS)

Any acadèmic 2016-2017

Semestre: 1r Curs: 4t

Grau en Treball Social

Mòdul D: Processos psicològics, socials i culturals sobre els quals actua el treball social

Matèria: Salut, autonomia i vulnerabilitat social

Grau en Educació Social

Mòdul D: Intervenció socioeducativa en contextos no formals i informals

Matèria: Salut, autonomia i vulnerabilitat social

Professora: Dra. Montserrat Lacalle i Sisteré

1.- Presentació de l'assignatura

Salut Mental es tracta d'una assignatura introductòria al camp dels trastorns mentals, camp que tradicionalment ha estat objecte d'estudi de la disciplina científica anomenada Psicopatologia. La consideració de l'individu com a ésser biopsicosocial ha suposat, en el camp de la salut, la superació del reduccionisme biològic que entén la salut i la malaltia en termes exclusivament individuals i biològics, així com la inclusió de l'estudi de les relacions entre salut i vulnerabilitat social.

La necessitat i la pertinència de considerar variables socials en l'expressió de la salut mental justificaria la inclusió d'aquesta assignatura en els plans d'estudi de Treball Social i Educació Social en un doble sentit. En un primer sentit, responent a una vessant més bàsica, per tal de dotar a l'estudiant i futur professional de competències d'anàlisi de la realitat (com ara influència dels factors socials en la manifestació individual de la psicopatologia; paper dels estereotips en la concepció social de trastorn mental; variables socials a tenir en compte en la intervenció i la prevenció en salut mental, psicopatologia transcultural...). I, en un segon sentit, responent a una vessant més aplicada, per tal de garantir que l'estudiant i futur professional tindrà les competències necessàries per comprendre el funcionament psíquic i relacional de la persona així com identificar les principals psicopatologies. Els continguts de l'assignatura es vertebraran a partir d'aquestes dues vessants.

No només el treball multidisciplinar en el camp de la salut mental sinó també el treball en qualsevol àmbit del Treball Social i de l'Educació Social, requereix al/a la professional d'una formació de base en Psicopatologia. És fonamental que tots/es aquells/es professionals que desenvolupen tasques amb persones, especialment si es tracten de col·lectius amb vulnerabilitat o exclusió social, tinguin coneixements ben fonamentats en salut mental per poder detectar problemàtiques en aquesta àrea. L'activitat professional en Treball Social i Educació Social permet ser un espectador privilegiat de la realitat humana i, amb els coneixements pertinents, es pot interpretar adientment i mostrar-se sensible a determinats fenòmens, conductes, trets de personalitat... que poden estar impeding una plena autorealització de la persona i del seu grup primari de relació. Són aspectes que, a més, cal tenir en compte en el planejament de qualsevol acció d'intervenció i prevenció.

Tot sovint, treballadors/es i educadors/es socials desenvolupen la seva feina amb grups de risc des del punt de vista de la salut mental. A tall d'exemple, encara que sigui simplificat molt:

- En la infància i l'adolescència: persones menors que es troben tutelades per l'Administració i viuen a centres residencials; infants que es troben en un procés d'integració en una nova família i d'adopció; adolescents que es troben en situacions de vulnerabilitat i exclusió social per desestructuració familiar, per drogodependència, per absentisme escolar...
- En l'adulthood: persones adultes que es troben en situacions de vulnerabilitat i exclusió social per qüestions d'origen, de manca de xarxa social, econòmiques, d'habitatge, drogoaddiccions, immigració...
- En la senectut: als problemes descrits en l'etapa de l'adulthood, s'afegeixen els problemes associats al deteriorament cognitiu i a les demències.

En aquests i molts altres exemples, algun tipus de psicopatologia pot aparèixer com a resposta a una situació que està requerint demandes d'adaptació que superen els recursos de l'individu i/o del seu grup immediat. S'ha de ser capaç, doncs, d'identificar la presència de problemes en salut mental per tal que la prevenció i la intervenció sigui eficaç.

2.- Competències a desenvolupar

- Entendre la salut mental com a resultat de complexes interaccions de variables biològiques, psicològiques i socials.
- Utilitzar els coneixements de la Psicopatologia com a marc de referència per analitzar el comportament de persones, grups i organitzacions, tot reconeixent les diferències individuals que poden influir en l'aparició o manteniment de les desigualtats.
- Aplicar de manera crítica i reflexiva els coneixements adquirits sobre salut mental, per tal d'iniciar processos de canvis en situacions de necessitat i de conflicte en qualsevol etapa del cicle vital.
- Reconèixer i ser sensible als diferents tipus de factors que poden incidir en l'aparició o manteniment dels trastorns mentals.
- Identificar situacions de crisi o de risc social a conseqüència de la presència de simptomatologia d'algun trastorn mental.

3.- Continguts

Mòdul 1. Bases conceptuals de la salut mental.

Unitat 1. Salut mental: definició i bases conceptuals.

- 1.1 Definició de salut mental.
- 1.2 Psicopatologia i trastorn mental.
- 1.3 Dimensió social de la salut mental.
- 1.4 Anormalitat psicològica.
- 1.5 Models teòrics en salut mental.

Unitat 2. Sistemes de classificació dels trastorns mentals.

- 2.1 Introducció als sistemes de classificació.
- 2.2 La Classificació Internacional de les Malalties.
- 2.3 El Manual Diagnòstic i Estadístic dels trastorns mentals.

Mòdul 2. Psicopatologia clínica.

Unitat 1. Trastorns psicòtics.

- 1.1 Concepte de psicosi.
- 1.2 Esquizofrènia.
- 1.3 Psicosis orgàniques i funcionals.

Unitat 2. Trastorns de l'afectivitat.

- 2.1 Aspectes conceptuals.
- 2.2 Trastorn depressiu major.
- 2.3 Trastorn bipolar I.
- 2.4 Altres trastorns de l'afectivitat.

Unitat 3. Trastorns d'ansietat, trastorn obsessivocompulsiu i trastorn d'estrès posttraumàtic

- 3.1 Aspectes conceptuals.
- 3.2 Fòbies.
- 3.3 Trastorn de pànic.
- 3.4 Trastorn d'ansietat generalitzada.
- 3.5 Trastorn obsessivocompulsiu.
- 3.6 Trastorn d'estrès posttraumàtic.

Unitat 4. Trastorns de la personalitat.

- 4.1 Concepte de trastorn de la personalitat.
- 4.2 Classificació dels trastorns de la personalitat.
- 4.3 Característiques clíniques dels trastorns de la personalitat.

Unitat 5. Trastorns sexuals i de la identitat de gènere.

- 5.1 Disfuncions sexuals.
- 5.2 Parafílies.
- 5.3 Trastorns de la identitat de gènere.

Unitat 6. Trastorns del comportament d'inici en la infància i l'adolescència.

- 6.1 Factors de risc en psicopatologia infantojuvenil.
- 6.2 Autisme.
- 6.3 Deficiència mental.
- 6.4 Hiperactivitat.
- 6.5 Trastorns de la conducta social.
- 6.7 Trastorns de la conducta alimentària.

Unitat 7. Envel·liment i demències.

- 7.1 Concepte de demència.
- 7.2 Demència d'Alzheimer.

4.- Resultats de l'aprenentatge

Al final del procés l'estudiant mostrarà les següents evidències de les competències desenvolupades:

- Mostrarà capacitat d'anàlisi i d'integració de les diferents teories respecte quines són les variables implicades en l'aparició i manteniment de problemes en salut mental tant des d'una perspectiva individual com social.
- Serà capaç d'identificar i aplicar els diferents criteris de anormalitat, així com detectar situacions de risc i de vulnerabilitat.
- Tindrà coneixement dels diferents sistemes de classificació dels trastorns mentals així com de la principal simptomatologia clínica.
- Mostrarà destreses per analitzar correctament un cas clínic o supòsit pràctic des del punt de vista de la psicopatologia.
- Podrà valorar les necessitats socials relacionades amb els problemes en salut mental i la seva repercussió en altres àmbits, en especial com afecten l'autonomia personal i la vulnerabilitat personal i social.
- Demostrarà comprensió sobre el significat dels comportaments per tal de poder dissenyar, realitzar i avaluar intervencions socials sobre individus i grups atenent a les necessitats psicosocials del procés salut-trastorn.

5.- Metodologia

5.1.- Activitats de la professora:

- Exposar els principals continguts conceptuals de l'assignatura.
- Guiar en la comprensió dels continguts.
- Proposar lectures per tal d'aprofundir en alguns aspectes de la matèria.
- Facilitar material pràctic que il·lustri els continguts de l'assignatura.
- Orientar en l'anàlisi de supòsits pràctics i casos clínics.
- Organitzar conferències sobre algun tema del programa.
- Moderar debats a propòsit dels continguts i les competències a desenvolupar.

5.2.- Activitats dels estudiants:

- Realitzar els treballs indicats.
- Participar en els debats proposats
- Llegir la bibliografia recomanada.
- Consolidar els coneixements bàsics amb les activitats voluntàries proposades.
- Analitzar, individualment i en grup, supòsits pràctics.

Treball a l'aula	25 hores	1 ECTS
Treball tutoritzat	25 hores	1 ECTS
Treball autònom	25 hores	1 ECTS

6.- Sistema d'avaluació

6.1.- Activitats o instruments d'avaluació

L'estudiant (inclòs itinerari adaptat) pot optar per ser avaluat a través d'avaluació contínua o bé a través únicament d'un examen.

Superació de l'assignatura a través d'avaluació contínua:

Aquesta via, només aplicable a la convocatòria de gener, suposa la realització de tres tipus diferents d'activitats d'aprenentatge en els quals es basarà l'avaluació: treballs, examen i debats a l'aula virtual. La realització dels treballs i l'examen són activitats obligatòries, mentre que la participació en els debats és voluntària.

- Dos treballs, el primer referent als continguts del mòdul 1 i el segon referent als continguts del mòdul 2. Aquestes treballs es poden realitzar individualment o en grup (un màxim de tres participants). A la Pauta d'activitats d'avaluació s'hi amplia la informació.
- Examen format per preguntes objectives i el comentari d'un cas. Són 30 preguntes objectives amb tres alternatives de resposta, només una de les quals és correcta. Els errors penalitzen (cada tres preguntes mal contestades, se'n descompta una de ben contestada). La segona part de l'examen consistirà a respondre dues preguntes obertes a propòsit d'un cas clínic. La part objectiva de l'examen té una puntuació màxima de 9 punts i el comentari del cas, 1 punt.
- Participació en debats virtuals: Al llarg del curs, s'obrirà un debat referit a algun contingut del mòdul 1 i un altre debat per al mòdul 2. Tot i que la participació en els debats és voluntària, es valorarà molt positivament que l'estudiant hi participi.

Superació de l'assignatura a través únicament d'un examen:

Caldrà fer la realització d'un examen format per preguntes objectives i el comentari d'un cas. Són 50 preguntes objectives amb tres alternatives de resposta, només una de les quals és correcta. Els errors penalitzen (cada tres preguntes mal contestades, se'n descompta una de ben contestada). La segona part de l'examen consistirà a respondre quatre preguntes obertes a propòsit d'un cas clínic. La part objectiva de l'examen té una puntuació màxima de 8 punts i el comentari del cas, 2 punt.

6.2.- Criteris d'avaluació

Per a la **convocatòria de gener i per a la modalitat d'avaluació contínua**, l'estudiant obligatòriament haurà de presentar els dos treballs i presentar-se a l'examen final. Cada treball representa el 20% de la nota final de l'estudiant i la nota de l'examen serà el 60% restant de la nota final de l'assignatura. La participació de l'estudiant en els debats virtuals és opcional; tanmateix, la qualitat i quantitat de les intervencions es poden tenir en compte per arrodonir la qualificació final de l'assignatura. No és imprescindible aprovar els dos treballs per presentar-se a l'examen.

Per a la **convocatòria de gener i per a la modalitat d'únicament examen**, la nota final de l'assignatura correspondrà a la qualificació obtinguda en l'examen.

En cas de només presentar un treball, l'estudiant només podrà aprovar l'assignatura presentant-se a l'examen de la modalitat d'únicament examen (50 preguntes) i la qualificació obtinguda en ell serà la nota final de l'assignatura, sense tenir-se en compte la qualificació del treball.

En cas que es detectin fraus i plagis en la realització de les activitats (per exemple, dos treballs idèntics), se suspendran tots els treballs implicats.

Per a la **convocatòria de juliol**, la nota final serà exclusivament l'obtinguda en un examen; no es tindran en compte, si és el cas, les notes obtingudes en els treballs. Serà un examen format per 50 preguntes objectives i 4 preguntes obertes a propòsit d'un cas. Les errades descompten, com en els exàmens de la convocatòria de gener.

Els criteris d'avaluació en les convocatòries de gener i juliol són idèntics per als **estudiants d'itinerari adaptat**.

7.- Resum del procés formatiu per competències

Veure quadre annex

8.-Vies de comunicació amb el docent

A més de l'atenció en els dos espais habituals de comunicació (aula i campus virtual) el professorat pot comunicar-se amb l'estudiant a través de tutories i del correu electrònic.

Correu electrònic: mlacalle@peretarres.url.edu

Horari d'atenció: Divendres, de 9 a 10 hores (cal demanar cita prèvia per correu)

9.- Bibliografia i recursos

Bibliografia bàsica

Agüera, L., Martín, M. i Cervilla, J. (Eds.). (2002). *Psiquiatria geriátrica*. Barcelona: Masson.

Gómez, C. i Zapata, R. (2000). *Psiquiatria, salud mental y trabajo social*. Navarra: Eunate.

Jarne, A. i Talarn, A. (Eds.). (2000). *Manual de psicopatología clínica*. Barcelona: Fundació Vidal i Barraquer - Paidós.

Requena, E. (2004). *Trastornos del comportamiento*. Barcelona: Fundació Pere Tarrés.

Rodríguez Sacristán, J. (Ed.). (1995). *Psicopatología del niño y del adolescente*. Sevilla: Publicaciones de la Universidad de Sevilla.

Bibliografia complementària

Ajuriaguerra, J. i Marcelli, D. (1992). *Psicopatología del niño*. Barcelona: Masson.

American Psychiatric Association. (2014). *Manual diagnóstico y estadístico de los trastornos mentales (DSM-5)*. Madrid: Editorial médica panamericana.

Belloch, A., Sandín, B. i Ramos, F. (Ed.). (2010). *Manual de psicopatología* (ed. revisada). Madrid: McGraw Hill.

Ferrey, G., LeGoues, G. i Bobes, J. (1994). *Psicopatología del anciano*. Barcelona: Masson.

Garanto, J. (1993). *Trastornos de conducta en la infancia*. Barcelona: PPU.

González, H. i Pérez, M. (2007). *La invención de los trastornos mentales: ¿escuchando al fármaco o al paciente?* Madrid: Alianza editorial.

Jahoda, M. (1958). *Current concepts of positive mental health*. Nova York: Basic books.

Ortíz-Tallo, M. (Ed.) (2013). *Psicopatología clínica. Adaptado al DSM-5*. Madrid: Pirámide.

Organización Mundial de la Salud. (1992). *Clasificación internacional de las enfermedades. Trastornos mentales y del comportamiento (CIE-10)*. Madrid: Meditor.

(2002). Salut Mental i Educació Social. Destinats a anar plegats. *Quaderns d'Educació Social*, 2.

(2004). Salut mental i educació social. *Educació social: Revista d'intervenció socioeducativa*, 26, 10-74. Recuperat a <http://www.raco.cat/index.php/EducacioSocial/issue/view/12905>

Tizón, J. (1982). *Apuntes para una psicología basada en la relación*. Barcelona: Herder.

Tizón, J., Rossell M. T. (1983). *Salud mental y trabajo social*. Barcelona: Laia.

Vallejo, J. (Ed.). (2011). *Introducción a la psicopatología y la psiquiatría*. (7a ed.).
Barcelona: Salvat.

ANNEX: QUADRE RESUM DEL PROCÉS FORMATIU PER COMPETÈNCIES

Competències	Activitats formatives	Resultats d'aprenentatge	Activitats d'avaluació
<p>C1 Entendre la salut mental com a resultat de complexes interaccions de variables biològiques, psicològiques i socials.</p>	<p>De la professora: 1) Exposar i guiar en la comprensió dels continguts de l'assignatura. 2) Proposar lectures d'aprofundiment de la matèria. 3) Orientar en l'anàlisi de supòsits pràctics i casos clínics. De l'estudiant: 1) Realitzar els treballs proposats. 2) Participar en els debats proposats. 3) Llegir la bibliografia recomanada.</p>	<p>L'estudiant:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Mostrarà capacitat d'anàlisi i d'integració de les diferents teories respecte quines són les variables implicades en l'aparició i manteniment de problemes en salut mental tant des d'una perspectiva individual com social. - Mostrarà destreses per analitzar correctament un cas clínic o supòsit pràctic des del punt de vista de la psicopatologia. - Podrà valorar les necessitats socials relacionades amb els problemes en salut mental i la seva repercussió en altres àmbits, en especial com afecten l'autonomia personal i la vulnerabilitat personal i social. 	<ul style="list-style-type: none"> - Anàlisi dels diferents models teòrics imperants en salut mental <i>(veure Pauta d'activitat d'avaluació del Mòdul 1).</i> - Reflexionar a partir de preguntes conceptuals <i>(veure Pauta d'activitat d'avaluació del Mòdul 1).</i> - Participació en el debat del mòdul 1. - Examen: Prova objectiva sobre continguts bàsics.
<p>C2 Utilitzar els coneixements de la Psicopatologia com a marc de referència per analitzar el comportament de persones, grups i organitzacions, tot reconeixent les diferències individuals que poden influir en l'aparició o manteniment de les desigualtats.</p>	<p>De la professora: 1) Organitzar conferències sobre algun tema del programa. 2) Proposar lectures d'aprofundiment de la matèria. 3) Orientar en l'anàlisi de supòsits pràctics i casos clínics. De l'estudiant: 1) Llegir la bibliografia recomanada. 2) Analitzar, individualment i en grups, supòsits pràctics i casos clínics.</p>	<p>L'estudiant:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Mostrarà capacitat d'anàlisi i d'integració de les diferents teories respecte quines són les variables implicades en l'aparició i manteniment de problemes en salut mental tant des d'una perspectiva individual com social. - Tindrà coneixement dels diferents sistemes de classificació dels trastorns mentals així com de la principal simptomatologia clínica. - Mostrarà destreses per analitzar correctament un cas clínic o supòsit pràctic des del punt de vista de la psicopatologia. - Demostrarà comprensió sobre el significat dels comportaments per tal de poder dissenyar, realitzar i avaluar intervencions 	<ul style="list-style-type: none"> - Anàlisi de casos des de la vessant clínica i social <i>(veure Pauta d'activitat d'avaluació del Mòdul 2).</i> - Respondre a preguntes conceptuals <i>(veure Pauta d'activitat d'avaluació del Mòdul 2).</i> - Participació en el debat del mòdul 2. - Examen: Comentari d'un cas pràctic.

		socials sobre individus i grups atenent a les necessitats psicosocials del procés salut-trastorn.	
C3 Aplicar de manera crítica i reflexiva els coneixements adquirits sobre salut mental, per tal d'iniciar processos de canvis en situacions de necessitat i de conflicte en qualsevol etapa del cicle vital.	<p>De la professora:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Facilitar material pràctic que il·lustri els continguts de l'assignatura. 2) Orientar en l'anàlisi de supòsits pràctics i casos clínics. 3) Moderar debats a propòsit dels continguts i les competències a desenvolupar. <p>De l'estudiant:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Consolidar els coneixements bàsics amb les activitats voluntàries proposades. 2) Analitzar, individualment i en grup, supòsits pràctics. 3) Realitzar els treballs proposats. 4) Participar en els debats proposats, tant a l'aula presencial com a la virtual. 	<p>L'estudiant:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Mostrarà capacitat d'anàlisi i d'integració de les diferents teories respecte quines són les variables implicades en l'aparició i manteniment de problemes en salut mental tant des d'una perspectiva individual com social. - Podrà valorar les necessitats socials relacionades amb els problemes en salut mental i la seva repercussió en altres àmbits, en especial com afecten l'autonomia personal i la vulnerabilitat personal i social. - Demostrarà comprensió sobre el significat dels comportaments per tal de poder dissenyar, realitzar i avaluar intervencions socials sobre individus i grups atenent a les necessitats psicosocials del procés salut-trastorn. 	<ul style="list-style-type: none"> - Anàlisi de casos des de la vessant clínica i social (veure Pauta d'activitat d'avaluació del Mòdul 2). - Respondre a preguntes conceptuals (veure Pauta d'activitat d'avaluació del Mòdul 2). - Participació en el debat del mòdul 2. - Examen: Comentari d'un cas pràctic.
C4 Reconèixer i ser sensible als diferents tipus de factors que poden incidir en l'aparició o manteniment dels trastorns mentals.	<p>De la professora:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Exposar i guiar en la comprensió dels continguts de l'assignatura. 2) Facilitar material pràctic que il·lustri els continguts de l'assignatura. 3) Moderar debats a propòsit dels continguts i les competències a desenvolupar. <p>De l'estudiant:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Realitzar els treballs proposats. 2) Participar en els debats proposats, tant a l'aula presencial com a la virtual. 	<p>L'estudiant:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Mostrarà capacitat d'anàlisi i d'integració de les diferents teories respecte quines són les variables implicades en l'aparició i manteniment de problemes en salut mental tant des d'una perspectiva individual com social. - Serà capaç d'identificar i aplicar els diferents criteris de anormalitat, així com detectar situacions de risc i de vulnerabilitat. - Podrà valorar les necessitats socials 	<ul style="list-style-type: none"> - Preguntes de reflexió sobre la multicausalitat de la conducta (veure Pauta d'activitat d'avaluació del Mòdul 1) - Examen: Prova objectiva sobre continguts bàsics.

		relacionades amb els problemes en salut mental i la seva repercussió en altres àmbits, en especial com afecten l'autonomia personal i la vulnerabilitat personal i social.	
C5 Identificar situacions de crisi o de risc social a conseqüència de la presència de simptomatologia d'algun trastorn mental.	<p>De la professora:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Exposar i guiar en la comprensió dels continguts de l'assignatura. 2) Facilitar material pràctic que il·lustri els continguts de l'assignatura <p>De l'estudiant:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Llegir la bibliografia recomanada. 2) Consolidar els coneixements bàsics amb les activitats voluntàries proposades 	<p>L'estudiant:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Serà capaç d'identificar i aplicar els diferents criteris de anormalitat, així com detectar situacions de risc i de vulnerabilitat. - Tindrà coneixement dels diferents sistemes de classificació dels trastorns mentals així com de la principal simptomatologia clínica. - Mostrarà destreses per analitzar correctament un cas clínic o supòsit pràctic des del punt de vista de la psicopatologia. - Demostrarà comprensió sobre el significat dels comportaments per tal de poder dissenyar, realitzar i avaluar intervencions socials sobre individus i grups atenent a les necessitats psicosocials del procés salut-trastorn. 	<ul style="list-style-type: none"> - Anàlisi de casos des de la vessant clínica i social (veure Pauta d'activitat d'avaluació del Mòdul 2). - Participació en el debat del mòdul 2. - Examen: Anàlisi de situacions de crisi o risc.